

LA BASE DE DADES DEL CENTRE D'ESTUDIS DE L'HORTA NORD

UN MODEL REAL DE TRACTAMENT DE LA BIBLIOGRAFIA LOCAL I COMARCAL

JOSEP VICENT CASTELLÓ BALLESTER

Comissió Bibliogràfica del Centre d'Estudis de l'Horta Nord

La bibliografia local i comarcal està sotmesa, en l'actualitat, a un procés de reconsideració tant en els ambients acadèmics com extraacadèmics.

D'una banda, les grans biblioteques i centres de documentació, després d'haver aconseguit sistematitzar el contingut de monografies i publicacions periòdiques especialitzades en història local, comencen a plantejar-se, com a objectiu pròxim, esbrinar les aportacions de fonts d'informació més disperses i inexplorades com ara les dels llibres de festes o les de revistes d'associacions culturals locals o comarcals.

D'altra banda, l'augment progressiu del nivell cultural i l'interés de la societat, cada vegada major, per aquest tipus d'estudis, està exigint de la universitat, no només un esforç de promoció, recolzament i reconeixement d'allò que es fa fora d'ella, sinó també un esforç perquè divulgue millor els seus treballs i pose a l'abast de tothom la possibilitat de conèixer, de mans dels màxims especialistes, la realitat geogràfica, social i històrica del nostre entorn més pròxim.

Aquesta convergència d'interessos, encara incipient, però que cal desitjar i promoure, demanarà dels actuals sistemes de transmissió de la informació i dels mecanismes d'intercanvi cultural i científic un esforç d'adaptació que augmente la fluïdesa de les relacions entre la universitat que estudia i la societat que vol saber.

Els centres d'estudis i investigacions locals i comarcals, cresol en el qual han confluït aquestes dues tendències, no han tardat en plantejar-se la necessitat de fer de pont entre el "mercat cultural" universitari i aquell, encara en potència, però cada vegada més desenvolupat, que s'hi ha generat en àmbits socials i institucionals externs —encara que pròxims— a l'àmbit acadèmic.

Al Centre d'Estudis de l'Horta Nord, des de la nostra fundació el 1994, hem parat atenció a aquesta qüestió. Pensem que, a més de la importància científica que puguen tindre les aportacions que

s'hi fan des de la "perifèria" del món acadèmic, la bibliografia local conté un potencial de vertebració cultural, territorial i social que cal valorar. L'avanç científic no esgota el concepte de progrés cultural. Cal parar atenció a la importància que tenen les reflexions nascudes d'un poble que s'esforça per conèixer-se, s'identifica i s'integra harmònicament al seu territori, comprén la seua història i projecta, idealment, el seu destí col·lectiu. Així mateix cal valorar també l'existència d'un diàleg fluid entre visions de la realitat formulades en diferents "registres" culturals o des de posicions i sensibilitats socials contrastades i el valor que té el fet que convisquen, pacíficament, perspectives diverses de la nostra societat passada, present i futura.

El reconeixement de totes les aportacions de la bibliografia local, així com el desig de fomentar el diàleg entre els diversos estrats socials i intel·lectuals que la produeixen ens ha animat a dissenyar un sistema de recollida i processament bibliogràfic concebut perquè cada aportació escrita, per modesta que siga, tinga la possibilitat de ser coneguda per tothom que s'hi pugua interessar.

Aquest article pretén donar difusió al model tècnic de processament bibliogràfic que hem dissenyat, però pretén també suggerir un camí per a promoure i vertebrar la cultura de les nostres comarques i del nostre País per tal que aquells centres d'estudis que estiguen interessats puguen traure profit de la nostra experiència i perquè les administracions públiques competents s'animen a oferir el recolzament necessari que pot fer cristal·litzar i estendre una iniciativa d'interès social i cultural com la que ara presentem.

Objectius de la Comissió Bibliogràfica del CEHN

La Comissió Bibliogràfica del CEHN fou creada, només constituir-se el Centre, amb quatre objectius fonamentals: formar una biblioteca comarcal, referenciar, indexar i informatitzar tota la producció bibliogràfica existent sobre l'Horta Nord, difondre

al màxim aquesta informació i facilitar, en la mesura d'allò possible, l'accés a tots aquests documents a qualsevol usuari interessat.

Inicialment vam pensar que, per tractar-se de projectes complementaris, els quatre objectius calia dur-los a terme de forma simultània. El desenvolupament progressiu del nostre treball ha fet, però, que, sense arribar a la renúncia, haguem hagut de donar prioritat a la construcció de la base de dades en detriment de la formació de la biblioteca.

Del projecte de Biblioteca Comarcal a la construcció de la Base de Dades del CEHN

Inicialment, volíem crear un dipòsit documental que donara cabuda a qualsevol tipus de publicació, del nivell que fora, que tractara de l'Horta Nord i els seus pobles, des de qualsevol perspectiva i en qualsevol format —materials no llibraris inclosos— tot exclouent la informació periodística d'actualitat.

Els fons pensàvem obtenir-los a partir de les donacions d'institucions públiques i privades de la comarca i de donacions o dipòsits dels nostres socis. Per aconseguir-los vam remetre una carta als regidors de cultura dels ajuntaments, a les biblioteques municipals i a tots els nostres socis presentant-los aquest projecte, demanant-los que ens subministraren originals o fotocòpies de llibres o articles que tractaren sobre la comarca o, en el seu defecte, referències bibliogràfiques. A canvi els vam oferir facilitar-los la informació que anàrem recollint per tal que pogueren nodrir els seus fons locals o, en el cas dels investigadors, aprofundir en les seues recerques.

La resposta no fou massa entusiasta. L'Ajuntament de Burjassot i l'Institut Municipal de Cultura de l'Ajuntament de Meliana van remetre dos lots de llibres. L'Arxiu Municipal d'Alboraia ens féu donació d'algunes monografies i d'una col·lecció, quasi completa, del *Periòdic d'Alboraia*. Alguns socis exemplars també van respondre subministrant-nos llistes bibliogràfiques i algunes fotocòpies d'articles. No obstant això, la resposta rebuda ens donà a entendre que l'interés de les institucions municipals per la bibliografia local era bastant escàs, que la formació d'una biblioteca comarcal

només constituïa un estímul atractiu per a molts pocs i que, si volíem construir-la, l'hauríem de fer amb els nostres propis mitjans. Açò ens féu pensar que, potser, caldria formar la base de dades primer —cosa que sí estava al nostre abast— per utilitzar-la, després, com a reclam front als ajuntaments i les biblioteques.

Reconstituïda la nostra moral pel conegut mecanisme de la sublimació, férem una avaluació del punt en el qual ens trobàvem al *Ier Congrés d'Estudis de l'Horta Nord*. Cap el 1997, per l'estratègia de la "invitació" havíem aconseguit un bon grapat de documents i prop de 500 referències que, afegides a les 517 que ja recollia la "Bibliografia de l'Horta Nord" de Josep Vicent Frechina¹ i a uns pocs centenars més que havíem aconseguit pels nostres mitjans feien que el nostre banc de dades es trobara al voltant dels 1500 registres.

En iniciar-se el 98, a partir d'un catàleg de base constituït per 1780 fitxes, tractarem d'ampliar la nostra recopilació a partir de treballs monogràfics per pobles. Aquest any vam presentar un estudi bibliogràfic a un premi d'investigació a Paterna i, en començar el 99, col·laborarem en una publicació miscel·lània sobre Meliana editant un petit catàleg bibliogràfic². Per a sorpresa nostra, l'eixida a la llum d'aquesta publicació féu que diversos estudiosos locals ens facilitaren un lot de llibres i revistes que permeteren duplicar, amb escreix, el nombre de registres inicial. L'ampliació tan notable d'aquest catàleg ens animà, a Josep V. Frechina i a mi, a reincidir en "l'estratègia del concurs", presentant un nou estudi bibliogràfic al II Premi d'Investigació Local de Meliana que fou guardonat i veurà la llum en breu³.

Les possibilitats de creixement de la nostra base de dades poden deduir-se de la nostra experiència d'enguany. Si la "Aproximació a la bibliografia de Meliana" que vam publicar l'any 99 contenia 144 registres, la que publicarem els pròxims mesos en contindrà 296 i un petit catàleg hemerogràfic de 22 revistes. Per fer esment d'un altre exemple, aquest estiu, la meua implicació en el muntatge d'una exposició fotogràfica i bibliogràfica sobre Burjassot, per part de la Clavaria de Sant Miquel, ha fet créixer aquest catàleg local amb 250 referències més provinents de llibres de festes⁴. Per altra banda,

1. Josep Vicent FRECHINA, "Bibliografia de l'Horta Nord: aproximació provisional". *La Roda del Temps*, 2, 1995. P. 11-35.

2. Josep Vicent CASTELLÓ BALLESTER, i Josep Vicent FRECHINA, "Aproximació a la bibliografia de Meliana". En *RECULL d'estudis sobre Meliana (1986-1997)*. Meliana: Institut Municipal de Cultura, 1999. P. 15-42.

3. La publicació estarà a càrrec de l'Institut Municipal de Cultura i durà el títol *Bibliografia de Meliana, 1900-1999*.

4. Encara que el catàleg d'aquesta recopilació bibliogràfica no fou publicat, va ser motiu d'un petit estudi per la meua banda. Vegeu Josep Vicent CASTELLÓ BALLESTER, "Els llibres de festes de Sant Miquel i la Mare de Déu de la Cabeça i la seua aportació a la cultura de Burjassot". *Fiestas en honor a la Stma. Virgen de la Cabeza y San Miguel Arcángel*, 2000. P. 29-38.

l'intens moviment social i cultural que està gestant-se al voltant del Cabanyal també s'ha traduït en nombroses publicacions de les quals n'hem rebut algunes i se'ns ha facilitat notícia d'altres... Pensem que no cap dubte; el potencial de creixement de la base de dades comarcal és molt gran encara i, a poc a poc, anirem duent-lo de la potència a l'acte. Esperem que la difusió del seu contingut faça que, prompte, la possibilitat de formar una Biblioteca Comarcal deixi de ser una utopia.

Els instruments tècnics de descripció i anàlisi bibliogràfica

Com no podia ser d'una altra manera, tot aquest treball recopilatori es va dur a terme de forma simultània amb un treball de recerca i creació dels instruments tècnics que haurien de fer possible tant l'acumulació ordenada de les fitxes com la difusió de la seua informació.

Aquest treball tècnic va incidir sobre dos aspectes fonamentals: selecció dels instruments de descripció i anàlisi documental i selecció d'un programa informàtic apropiat per a gestionar la base de dades.

L'elecció dels instruments per a descriure i analitzar la bibliografia estigué orientada per tres principis: senzillesa, rigor i capacitat d'anàlisi.

Pel que fa a la descripció bibliogràfica es tractava de seleccionar un model de descripció "normatiu" però de la major simplicitat possible per facilitar, alhora, tant la consulta com la col·laboració dels usuaris en l'ampliació de la base de dades. Després de barallar la possibilitat d'usar el format ISBD —utilitzat a la xarxa de biblioteques públiques espanyoles i a la Biblioteca Valenciana— i el format MARC —emprat a moltes biblioteques universitàries— ens decidirem per el format UNE per considerar-lo el més simple, el més breu i, a més, el que resultava més familiar a estudiants i investigadors⁵. Conscients de l'heterodòxia de la nostra decisió, el disseny del programa informàtic i l'estructura de la base de dades han deixat oberta la porta a qualsevol canvi que volguérem fer al respecte.

L'elecció d'un instrument d'anàlisi suficientment ajustat a les característiques del material que havíem d'indexar tampoc estigué exempta de problemes. De seguida ens adonàrem que, per exemple, la popular llista d'encapçalaments de matèries per a biblioteques públiques, no podia ser-nos útil. La limitació terminològica d'aquesta llista només podia ser superada amb la construcció de nous encapçalaments per mitjà d'unes normes bastant complexes. Açò encara agreujava més la complexitat que suposava, per a personal com nosaltres —no massa experimentat— construir correctament els encapçalaments més comuns. Descartada aquesta possibilitat, després de cercar-ne d'altres (Tesauro de la Unesco, Llista de matèries del CSIC...), diversos articles publicats a *Ítem* i a *L'Avenç* ens donaren a conèixer l'existència d'un projecte a Catalunya⁶, amb més mitjans que el nostre, que estava possibilitant la creació de l'instrument que necessitàvem. Gràcies a l'amabilitat d'Enric Ferreras, gestor del Centre d'Estudis del Baix Llobregat, entràrem en contacte amb el Servei de Documentació d'Història Local de Catalunya que era l'organisme que dirigia, tècnicament, els projectes bibliogràfics dels Centres d'Estudis catalans. La diligència d'aquest Servei, de Maribel Cuadrado i del seu director, Borja de Riquer, posà a les nostres mans el *Tesauro d'Història Local de Catalunya*⁷. Açò ens va permetre donar un salt qualitatiu fonamental en el nostre treball. Amb ell disposàvem d'un llistat de matèries sorgides de l'anàlisi de bibliografia local, d'ús intuïtiu, estructurat en forma de Tesauro i que, a més, no necessitàvem traduir.

Els instruments de processament informàtic

Solucionat aquest primer problema, el procés d'informatització l'iniciàrem dissenyant l'estructura de la nostra base de dades. Després de moltes deliberacions, amb les amables orientacions de Julio Miquel Descalzo —avui bibliotecari del Botànic i aleshores funcionari de la Biblioteca Valenciana— convinguérem en distribuir la informació, inicialment, en els 19 camps que figuren a la taula adjunta.

5. Ens referim a l'establert la norma espanyola UNE 50-104-94 sobre referències bibliogràfiques i el seu contingut, forma i estructura que equival a la norma ISO 690:1987. Som conscients que en ella es recomana, precisament, no fer el que nosaltres hem fet però tots sabem també que en cap lloc és prescriu que les administracions públiques i els tècnics bibliotecaris han d'ignorar l'existència de la bibliografia local i açò és, amb honroses excepcions, el que sempre fan. ("...*Esta norma se dirige a los autores y editores que compilan referencias para una bibliografía e incluyen citas en el texto correspondientes a las entradas de esa bibliografía. No se aplica a las descripciones bibliográficas completas que necesitan los bibliotecarios, los bibliógrafos, los indizadores, etc...*")

6. El nostre coneixement va produir-se, per ordre cronològic, a partir de ARGUDO, Sílvia. "Història local de Catalunya: fonts d'informació". *Ítem*, 19, 1996. P. 144-165 i del dossier publicat al número 73 de *L'Avenç* (1998) que incloïa els articles de Maribel CUADRADO, Carmen GARCIA i Esteve PERPINYÀ, "10 anys del Servei de Documentació d'Història Local de Catalunya de la UAB", "CHLIO: la base de dades d'història local de Catalunya" i "Les bases de dades comarcals: l'exemple «CODINA»".

7. Recentment hem rebut la seua darrera actualització (*TESAURUS d'Història Local de Catalunya*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Documentació d'Història Local de Catalunya, 2000) i l'autorització de l'organisme propietari per a difondre'l gratuïtament amb unes condicions mínimes. Podeu demanar-lo, directament, a Maribel.Cuadrado@uab.es o a nosaltres mateix a casepi@teletel.es o a frechina@yahoo.com

ESTRUCTURA DE LA BASE DE DADES

NOM DEL CAMP	CONTINGUT	TIPUS DE CAMP
"Dataintro"	"Captura" la data del rellotge de l'ordinador	Data
"Autor"		Caràcter
"Títol"		Caràcter
"Editor"	Segons el cas, conté l'editor, el nom de la revista, el títol del llibre de festes... És un camp a desglossar	Caràcter
"ISBN"		Caràcter
"Referència"	Conté la descripció bibliogràfica en format UNE	Caràcter
"Poble"		Caràcter
"Descriptor"	Conté tots els descriptors assignats després de l'anàlisi documental separats per comes	Caràcter
"Codi_clasi"	Conté la CDU	Caràcter
"Data_inici"	Estableixen l'interval temporal sobre el qual tracta el document	Data
"Data_final"	sense perjudici que puguin assignar-se descriptors cronològics	Data
"Identifica"	Conté els topònims, antropònims i, en general, els noms propis als quals fa referència el document separats per comes	Caràcter
"Signatura"	Conté les signatures topogràfiques de totes les biblioteques a les quals es pot trobar el document separades per comes	Caràcter
"Corporació"	Pretenia ser un filtre "qualitatiu" que separara les publicacions de "filiació" universitària de la resta. No solem usar-lo	Caràcter
"Llengua"	Recullen la llengua en la qual està escrita el document i el caràcter de	Caràcter
"Tipus_edit"	l'editor —públic, privat...— a efectes bibliomètrics	Caràcter
"Tipus_docu"	En aquest camp s'especifica si el document és una tesi, una monografia, una part d'una monografia, un article de revista, un article de llibre de festes... a efectes bibliomètrics i també per determinar l'ordenament del catàleg	Caràcter
"Observacions"		Caràcter
"Ncataleg"	Nombre de catàleg	Numèric

Fet açò, la nostra atenció es concentrà en l'elecció d'un programa informàtic adequat a les nostres necessitats i possibilitats. Aquesta adequació atengué a tres paràmetres principals: facilitat de consulta per ordinador, versatilitat a l'hora de bolcar les dades a altres programes i capacitat per a generar catàlegs impresos conforme a les nostres exigències.

A més d'aquestes tres condicions es van tindre en compte, per a l'elecció, dues qüestions més que, al remat, resultaren decisives: el nivell d'accessibilitat del programa i el grau de coneixement que tinguérem d'ell. Precisament per aquestes circumstàncies ens decantàrem per una combinació de dos programes que a finals de l'any 2000 poden semblar obsolets però que, aleshores, ens van donar un molt bon rendiment i encara continuen donant-nos-els: DBIII Plus i KNOSYS per a DOS.

Amb DBIII dissenyarem una petita aplicació per introduir les fitxes i dos aplicacions més complexes que pretenien facilitar la confecció de catàlegs i bastir el que s'anomena un *Programa de Difusió Selectiva d'Informació* o *Programa de Disseminació Bibliogràfica*.

El mòdul d'introducció de dades, a més de contindre una presentació per fer més amigable l'entorn gràfic, contenia un sistema de segregació de dades des de la referència bibliogràfica que abreujava el rutinari procés de mecanització.

El mòdul de confecció de catàlegs fou el que dugué més feina i el que ens donà, també, major rendiment. Preteníem, amb ell, convertir una consulta o una selecció discrecional de fitxes qualsevol en un catàleg en fitxer "doc" o "txt", amb una ordenació pròpia i amb tres elements d'orientació i recerca: quatre índex alfabètics (autors, títols, descriptors i identificadors), un índex jeràrquic dels descriptors utilitzats al catàleg en qüestió i un apèndix bibliomètric. Amb aquest programa hem pogut generar, amb agilitat i amb un nivell de presentació raonable, nombrosos catàlegs que ens han sol·licitat els nostres socis o els bibliotecaris de la comarca.

La tercera aplicació dissenyada, tot i que era la més ambiciosa, no l'hem posada en funcionament per falta de maduresa del nostre projecte global. Aquest mòdul pretenia formar una base de dades

d'usuaris, cadascun amb un perfil definit, que prendríem com a referència per a consultar la nostra base de dades i remetre-los, periòdicament, actualitzacions bibliogràfiques sobre els temes del seu interès. El programa fou esbossat però, de moment, esperarà la consolidació d'altres objectius més prioritaris.⁸

Per fer les consultes per ordinador hem fet exportacions sistemàtiques a KNOSYS. Aquest programa, que importa perfectament les dades de DBIII, converteix la nostra base de dades relacional en una altra, de tipus documental, que complementa les prestacions de la d'origen amb la possibilitat de fer, per exemple, recerques bol·leanes.

Recentment hem fet proves d'exportació/importació entre DBIII i ACCESS i han estat totalment exitoses. Açò ens ha animat a no abandonar, de moment, l'opció escollida i a mantindre la possibilitat de poder confeccionar, quan vullguem, els nostres propis catàlegs "a la carta".

Hem considerat, per últim, la possibilitat de treballar amb CDS-ISIS o WINISIS, programes creats per la Unesco, que distribueix a un preu simbòlic el CINDOC i que són utilitzats, per exemple, pel Servei de Documentació d'Història Local de Catalunya⁹. Possiblement siga una opció de futur. No obstant això, aquesta reconversió no és, per ara, una de les nostres preocupacions principals.

Avaluació del nostre treball i projectes de futur

Després d'aquesta detallada descripció de la nostra experiència i del nostre model de treball, cal fer ara un poc de prospectiva sobre quin pot ser el futur immediat del conjunt del projecte.

Si mirem cap a dins de la nostra comarca, el volum de fitxes que hem aconseguit acumular i la consolidació de la nostra mecànica de treball permeten, ja, projectar la publicació del nostre fons per mitjà de catàlegs impresos o per mitjà d'una pàgina web. L'Ajuntament de Meliana —sempre exemplar en el recolzament a les nostres iniciatives— no només està a punt de publicar el seu catàleg local, sinó que també ens ha oferit el seu ajut per editar la nostra base de dades i, potser, per allotjar la nostra biblioteca. Dissortadament, el cas de Meliana constitueix només una excepció. És cert que alguns bibliotecaris de la comarca, malgrat la

precarietat de les seues condicions de treball, s'han acostat a nosaltres o, almenys, s'han mostrat receptius a rebre les nostres informacions. Serà necessari, però, que els regidors de cultura dels seus ajuntaments comprometen algun pressupost i els alleugeren de feina per tal que, amb el seu ajut, puguem penetrar en aquest àmbit bibliotecari, tan difícil però tan crucial, per acostar el nostre treball als seus destinataris.

Al marge de les reaccions que puguem esperar-se dins de la nostra comarca, altres projectes intercomarcals, d'àmbit autonòmic o de País poden influir decisivament en l'orientació futura del nostre sistema que, ara per ara, encara és una entelèquia. Bibliotecaris o documentalistes vinculats a altres instituts d'estudis locals o comarcals s'han interessat per la nostra metodologia. Alguns, fins i tot de comarques castellanoparlants, ja estan treballant, debades, amb el Taurus d'Història Local de Catalunya i amb el nostre programa informàtic. La Federació d'Instituts d'Estudis Comarcals del País Valencià ens ha oferit la possibilitat de presentar la nostra iniciativa a una Trobada que es celebrarà a novembre a la Universitat de València. La Biblioteca Valenciana també ha estat informada dels nostres projectes i, malgrat les urgències que recauen sobre aquesta institució, potser en puguem esperar alguna cooperació.

Nosaltres, per la nostra banda, crec que només podem esperar, amb expectació, la valoració i el judici que puga fer-se del nostre projecte per canviar-lo o millorar-lo. Aquest article pretén, precisament, suscitar aquest debat.

Sense cap suport econòmic hem aconseguit que la nostra iniciativa engegue. Hi ha uns objectius, uns mitjans, una metodologia i unes poques persones dispostes a treballar, a compartir una experiència, a debatre-la i a reconduir-la fins on siga necessari per tal de col·laborar a traure de l'ombra una part important de la consciència, del sentiment i del coneixement que els pobles valencians han generat sobre ells mateixos. Crec que una iniciativa així mereix ser tinguda en compte. Els primers passos estan donats. Ara són les institucions, els tècnics, la universitat i altres centres d'estudis els que han de dir quin profit es pot traure del nostre treball. La nostra predisposició i la nostra col·laboració està garantida.

---

8. De moment oferim un servei postal d'informació bibliogràfica per als nostres socis i, per a tothom, un servei per e-mail —ambdós gratuïts— des de les adreces casepi@teleline.es i frechina@yahoo.com.

9. Podeu trobar informació sobre aquest programa a Assumpció ESTIVILL i Carme CANTOS, "CDS/ISIS: un bon producte a un preu regalat". *Item*, 11, 1992. P. 101-113 i podeu sol·licitar-lo a l'adreça <http://www.cindoc.csic.es/prod/isis.htm>